

Wyrok z dnia 8 stycznia 1997 r.
II UKN 42/96

Art. 28 ustawy z dnia 19 grudnia 1980 r. o zobowiązaniach podatkowych (jednolity tekst: Dz. U. Nr 1993 r., nr 108, poz. 186 ze zm.) stanowi podstawę do stosowania potrącenia należności zobowiązanego z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne z jego wierzytelnościami wobec Skarbu Państwa.

Przewodniczący: SSN Stefania Szymańska, Sędziowie SN: Jerzy Kuźniar (sprawozdawca), Maria Mańkowska.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 8 stycznia 1997 r. sprawy z wniosku Kazimierza K. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w O. o dokonywanie potrąceń składek na ubezpieczenie, na skutek kasacji wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie z dnia 2 września 1996 r. [...]

z m i e n i ł zaskarżony wyrok i oddalił rewizję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w O. od wyroku Sadu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Olsztynie z dnia 10 czerwca 1996 r. [...]

U z a s a d n i e n i e

Wyrokiem z dnia 10 czerwca 1996 r. [...] Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Olsztynie, po rozpoznaniu odwołania Kazimierza K. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w O. w sprawie o zobowiązanie organu rentowego do dokonywania potrąceń składek na ubezpieczenie społeczne z wierzytelności wnioskodawcy, zmienił zaskarżoną decyzję "ustalając, że po stronie wnioskodawcy istnieje podstawa prawna wynikająca z art. 28 ustawy o zobowiązaniach podatkowych z dnia 19 grudnia 1980 r. (tekst jednolity: Dz. U. z 1993 r., Nr 108, poz. 486 ze zm.) do dokonywania potrąceń należności Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne pracowników z wierzytelności wyżej wymienionego wobec państwowych jednostek budżetowych". Jednocześnie Sąd zasądził od organu rentowego na rzecz wnioskodawcy kwotę 1148,48 zł z tytułu nienależnie pobranych odsetek za zwłokę oraz kwotę 1363,06 zł z tytułu kosztów egzekucyjnych wraz z odsetkami od pobranych kwot w poszczególnych miesiącach, a także kwotę 60,80 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

Wyrok ten zapadł po ustaleniu następującego stanu faktycznego.

Wnioskodawca, właściciel firmy "P.-U." w B., prowadząc działalność gospodarczą, dostarczał towary do państwowych jednostek budżetowych, w tym do ZOZ w I., D. i P. W sierpniu 1994 r. zwrócił się po raz pierwszy do ZUS Oddziału w O. o dokonanie potrącenia zobowiązania podatkowego (składek ubezpieczeniowych) z należności wobec państwowych jednostek budżetowych. Powyższe dotyczyło składek na ubezpieczenie społeczne pracowników za miesiąc lipiec 1994 r. Podobne pismo wnioskodawca wystosował także we wrześniu 1994 r.

Organ rentowy dokonał zajęcia wierzytelności pieniężnej z tytułu dostarczonego towaru, zobowiązując ZOZ w I. do opłaty na rachunek ZUS kwoty będącej równością składek na ubezpieczenie społeczne za lipiec 1994 r. oraz kosztów egzekucji i odsetek od należności głównej - 6.600.000 zł. Podobnie ZUS postąpił z wnioskiem z września 1994 r. dotyczącym kwoty 7.887.600 zł.

W skardze z dnia 10 października 1994 r. wnioskodawca zakwestionował tryb dokonywania potrąceń w części dotyczącej prowadzenia postępowania egzekucyjnego, dochodząc zwrotu pobranych odsetek i kosztów egzekucyjnych z odsetkami. ZUS uznał skargę za bezzasadną i w okresie od września 1994 r. do sierpnia 1995 r. regulował składki na ubezpieczenie społeczne pracowników nie w trybie potrącenia, a w formie uprzednio zakwestionowanej przez wnioskodawcę, pobierając od nie uiszczonych bezpośrednio przez niego składek odsetki łącznie w kwocie 1148,48 zł oraz koszty postępowania egzekucyjnego 1363,06 zł.

W październiku 1995 r. Kazimierz K. wniósł pozew o zobowiązanie organu rentowego do dokonywania potrąceń zgodnie z art. 28 ustawy o zobowiązaniach podatkowych, a Sąd Wojewódzki wyrokiem z dnia 11 grudnia 1995 r. [...] zobowiązał ZUS do wydania decyzji w tym przedmiocie. Zaskarżona decyzja uznająca, że brak jest podstaw do dokonywania potrąceń należności ZUS z tytułu składek z wierzytelności zobowiązanego względem państwowych jednostek budżetowych, została zmieniona przez Sąd Wojewódzki, który uznał, iż istnieją podstawy do potrącenia należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne z wierzytelności względem Skarbu Państwa, skoro Fundusz Ubezpieczeń Społecznych ma charakter państwowy, a ZUS nie jest jednostką "wyodrębnioną ze Skarbu Państwa".

Co do samej sprawy, potrącenie staje się skuteczne z chwilą dotarcia do organu rentowego oświadczenia woli wnioskodawcy, gdyż "data złożenia wniosku o potrącenie stanowi datę potrącenia, a tym samym wygaśnięcia zobowiązania".

W uwzględnieniu rewizji organu rentowego Sąd Apelacyjny w Warszawie zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie, przyjmując, że przepisy prawa cywilnego nie mają zastosowania do zobowiązań o charakterze publicznym, do których należą zobowiązania z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne. Przepis art. 28 ustawy o zobowiązaniach podatkowych dotyczy wierzytelności Skarbu Państwa i może być stosowany, ale tylko w przypadku istnienia "dwóch wierzytelności wzajemnych... ZUS z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne i zobowiązanego do składek wobec ZUS także z tytułu umów o charakterze cywilnym". Nie jest więc możliwe potrącenie wierzytelności Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z wierzytelnościami zobowiązanego wobec Skarbu Państwa. Aby organ rentowy "mógł osiągnąć swoje dochody musiałby prowadzić egzekucję przeciwko Skarbowi Państwa lub jednostce budżetowej". Przeniesienie wierzytelności może nastąpić tylko za zgodą przejmującego wierzytelność, a nie w drodze jednostronnej czynności prawnej.

Powyższy wyrok zaskarżył kasacją wnioskodawca i zarzucając naruszenie prawa materialnego przez błędną jego wykładnię, art. 28 ustawy o zobowiązaniach podatkowych w związku z pkt. 12 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 16 lutego 1989 r. w sprawie rozciągnięcia przepisów ustawy o zobowiązaniach podatkowych na niektóre rodzaje świadczeń (Dz. U. Nr 6, poz. 40) wniósł o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania lub jego zmianę "i orzeczenie co do istoty sprawy przez uwzględnienie odwołania powoda".

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 11 ust. 3 ustawy z dnia 1 marca 1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego... (Dz. U. Nr 43, poz. 189), od orzeczenia sądu drugiej instancji oddalającego po dniu wejścia w życie niniejszej ustawy (po dniu 1 lipca 1996 r. - art. 14 ustawy) rewizję lub orzekającego co do istoty sprawy, przysługuje kasacja z wyłączeniem spraw, w których według tej ustawy kasacja nie przysługuje. Ze względu na datę orzeczenia Sądu Apelacyjnego kasacja jest możliwa po przesądzeniu jej przedmiotowej dopuszczalności. Skoro sprawa dotyczy możliwości stosowania instytucji potrącenia określonej w art. 28 ustawy z dnia 19 grudnia 1980 r. o zobowiązaniach podatkowych (jednolity tekst: Dz. U. z 1993 r., Nr 108, poz. 486 ze zm.), a więc ustalenia prawa stosownie do art. 393 KPC, kasacja nie jest wyłączona.

Przechodząc do jej oceny w wyniku rozpoznania zarzutu naruszenia prawa materialnego przez błędną jego wykładnię, Sąd Najwyższy podzielił ten zarzut, uznając w związku z tym zasadność kasacji i orzekając co do istoty sprawy (art. 393¹⁵ KPC).

Instytucja potrącenia, jako sposobu rozliczania wzajemnych wierzytelności, dotyczy nie tylko stosunków cywilnoprawnych, jednak gdy chodzi o potrącenie wierzytelności o mieszanym charakterze (publiczno i cywilnoprawnych), konieczne jest istnienie szczególnej podstawy prawnej, skoro nie może nią być art. 498 KC dotyczący tylko wierzytelności cywilnoprawnych. Taką podstawą jest art. 28 ustawy o zobowiązaniach podatkowych, który znajduje zastosowanie także do należności Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne - w myśl § 1 pkt 12 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 16 lutego 1989 r. w sprawie rozciągnięcia przepisów ustawy o zobowiązaniach podatkowych na niektóre rodzaje świadczeń pieniężnych oraz określenia właściwości organów podatkowych w zakresie umarzania zaległości podatkowych (Dz. U. Nr 6, poz. 40 ze zm.). W myśl przepisu art. 28 zobowiązanie podatkowe podlega, na wniosek podatnika, a także z urzędu, potrąceniu ze wzajemnej bezspornej i wymagalnej wierzytelności podatnika wobec Skarbu Państwa, w tym również z należności wynikającej z dostawy towarów, wykonywania robót i usług na rzecz państwowych jednostek budżetowych. Wykładnia tego przepisu nie daje podstaw do przyjęcia, że potrącenie może dotyczyć tylko wzajemnych wierzytelności zobowiązanego do składek względem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z tytułu umów o charakterze cywilnoprawnym, chodzi tu bowiem o wierzytelności wobec Skarbu Państwa (jako całości) i to także, gdy zobowiązanymi są państwowe jednostki budżetowe. Zakład Ubezpieczeń Społecznych jest centralnym organem administracji państwowej, który wykonuje zadania z zakresu ubezpieczeń społecznych podlegającym Ministrowi Pracy i Polityki Socjalnej. W tym zakresie dysponuje Funduszem Ubezpieczeń Społecznych, którego dochodami są, między innymi, składki na ubezpieczenie społeczne (art. 7 ust. 1 i 2, art. 9 ust. 1, art. 25 ust. 2 i art. 26 pkt 1 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 1989 r., Nr 25, poz. 137 ze zm.). Te zadania "z zakresu ubezpieczeń społecznych" są zadaniami realizowanymi przez Państwo, a fakt, że następuje to z wyodrębnionego organizacyjnie Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie daje podstaw, aby wyłączać Zakład Ubezpieczeń Społecznych ze Skarbu Państwa (a więc państwa jako osoby prawnej, podmiotu stosunków majątko-

wych). W tym zakresie odmienne stanowisko Sądu Apelacyjnego jest wynikiem błędnej wykładni art. 28 ustawy o zobowiązaniach podatkowych, co trafnie zarzuca kasacja. Istnieje więc prawna podstawa do stosowania potrącania należności zobowiązanego z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne należnych Skarbowi Państwa z jego wierzytelnością wobec Skarbu Państwa (państwowych jednostek organizacyjnych), a jedynym warunkiem jest, by ta wierzytelność była bezsporna i wymagalna.

W tej części Sąd Najwyższy podziela stanowisko i argumentację zawartą w uzasadnieniu wyroku Sądu Wojewódzkiego z 10 czerwca 1996 r. [...]

Ponieważ w rozpoznawanej sprawie nie ma naruszeń istotnych przepisów postępowania, a zachodzi jedynie naruszenie prawa materialnego (art. 28 ustawy o zobowiązaniach podatkowych), Sąd Najwyższy zmienił zaskarżony wyrok i oddalił rewizję organu rentowego od wyroku Sądu Wojewódzkiego, orzekając co do istoty sprawy na podstawie art. 393¹⁵ KPC.

=====